

Jožica Štendler*Obsesije Pavčnikovih junakov*

Tomaž Pavčnik: SKRITE IN POZABLJENE IGREMladinska knjiga, Ljubljana 1996 (Zbirka Prvenci)

Tomaž Pavčnik je novo ime na našem knjižnem trgu. Pripada najmlajšemu rodu ustvarjalcev (rojen leta 1972). V različnih revijah je objavil nekaj kratkih zgodb, lani pa je izšel njegov knjižni prvenec *Skrite in pozabljene igre*.

Zbirko sestavlja devetnajst zgodb, ki so nastale v obdobju šestih let, prva (*Dan*) leta 1989 in zadnja (*Nedelja*) leta 1995. V prvem delu zbirke so nakopičene kratke in zelo kratke zgodbe (najkrajša komaj pol strani), na koncu sledi nekaj daljših, a še pri teh se zdi, kakor da avtor ne more zdržati daljšega sklenjenega kontinua in ga nekaj "žene", da tudi te razparcelira na oštevilčene in ponekod še dodatno podnaslovljene fragmente. V daljših zgodbah je pripoved tretjeosebna, pri krajših pa se izmenjujeta tretje- in prvoosebna perspektiva. Tako žanrsko kot motivno-tematsko zgodbe presenečajo s svojo heterogenostjo in raznovrstnostjo. Zasledimo lahko krajše refleksije, domišljijško alegorijo, celo pikantno lezbično pornografsko zgodbo, fantazijske izlete v neznano, razglabljanja o moderni likovni umetnosti. Na videz zgodbe pripovedujejo o vsakdanjih drobnih dogodkih: pohajkovanjih po ulicah znanih ali domišljijških mest, opazovanjih mimoidočih sprehajalcev, posedanju pred barčki in podobnih nedolžnih opravkih. Vendar

je to le nekakšno ozadje, pripoved nas naenkrat prenese v fiktiven svet, nas zaplete v labirinte refleksij in spraševanj. Iz realnega, še prepoznavnega sveta pademo v intimni svet Pavčnikove domišljije, iz katere rastejo plastične podobe tujih mest, svetov in civilizacij. Opisov realnega življenja in oseb je razmeroma malo. Le tu in tam se med fantazijske podobe in razmišljanja ukradejo avtobiografski drobci, ki nas samo za trenutek postavijo na realna tla, zato da bi nas že v naslednjem pognali v nov tok avtorjevih deročih misli in miselnih, časovnih, prostorskih preskokov. Pripoved je nekoliko bolj umirjena le v krajših zapisih, kjer statično vztraja ob nekem vsakdanjem dogodku, nato pa mu v sklepnem akordu da povsem drugačen, simboličen pomen, ki pa večkrat ostaja nedoumljiv oziroma pogosto obvisi v zraku. Daljše zgodbe se dogajajo večinoma v mučnih, negativno obremenjenih (zaprtih) prostorih s pridihom kafkovske atmosfere. Celota zbirke daje vtis prikrite tesnobe, iskanja, osamljenosti in hkrati želje po preseganju tega utesnjujočega občutja.

Kljub raznovrstnosti zgodb se zdi, da so si junaki identični, posamezne zgodbe pa povezujejo tudi motivi in teme. Pavčnik tako v vsakdanjih dogodkih kot v svojih fantastičnih svetovih in refleksijah išče odgovore na vprašanja o večnih resnicah. Vprašuje se po smislu svojega bivanja, o svojem mestu med drugimi ljudmi in o možnosti komunikacije z njimi. Med glavnimi temami in hkrati obsesijami Pavčnikovih junakov so tako tema smrti, iskanje samouresničitve, nemožnost sporazumevanja z drugimi, tema nadzora neke "Organizacije" ali "Reda"; z njimi se povezujejo motiv čakanja (Nečesa, neke sodbe), večkrat ponovljen motiv vlaka in potovanja ter motiv zaprtega prostora.

Problem smrti in minevanja se potihoma napoveduje že v zgodbi *Odkapljevanje* kot strah pred starostjo in betežno neobgljenostjo. Ostreje se napove v *Pred vizito*, kjer petnajst mrličev čaka na odločilno vizito in izvemo za diagnozo banalne smrti enega izmed njih, v zadnji zgodbi zbirke, *Nedelja*, pa kljub spraševanju obstanemo pred njeno nerazrešljivo skrivnostjo. Glavnega junaka zgodbe, Meneja, že v otroštvu popade strah pred "podobo svojega nagrobnika" in vse odtlej se ne more otresti "strašljivih misli o minljivosti". Življenje primerja s tisoč petsto strani dolgim romanom. "Le približno je lahko slutil, koliko zgodbe naj bi ga še čakalo, ampak tudi v tej oceni je tičal gromozanski dvom, saj je Menej še predobro vedel,

da so lahko v kakšnih poglavjih označene le strani na beli površini. /.../ Zadnje čase se niti za trenutek ni več uspel znebiti slutnje, da so te vrstice, ki jih prebira, že sklepanje dolgega romana." (str. 224) Sklene, da bo poskušal ustaviti življenje. Upočasnil bo tek časa tako, da bo skušal "spoznati trenutek v vseh njegovih atomih". Nekoč se mu zazdi, da mu je to res uspelo, da je zaustavil trenutek in v njem tudi umrl. Toda to mu ne prinese olajšanja, ampak samo nova samospraševanja. Če se je čas res ustavil, potem ni prihodnosti? Če je res umrl v tem trenutku, bo večno trajal le ta trenutek? Bo zdaj še hodil spat in bo, ko bo zjutraj vstal, sonce v istem položaju, kot je bilo, ko je umrl? Je to samo njegov trenutek? "Da bi srečal ljudi, vse, ki so šli skozi ta trenutek, ko se je čas zame ustavil in se je hkrati rodil nov, le moj čas, v katerem so vsi pustili sami sebe ter šli naprej drugačni. Vsi razen mene. Ali pa je morebiti umrl v istem trenutku kot jaz, in če je, kako ga bom ločil od ostalih, njega, ki bom moral z njim deliti vesolje?" (str. 226) Na Pavčnikovo nenehno ukvarjanje s smrtjo, časom in minevanjem posredno opozarjajo že sami naslovi zgodb: *Dan, Trenutki, Odkapljevanje, Večnost, to pomeni, da ni ničesar drugega, Nedelja*.

Problem junakov pa ni le obremenjenost s smrtjo, ampak tudi nemožnost komunikacije z drugimi. Hrepenijo po pravem prijatelju, eden izmed njih si ga skuša ustvariti kar iz kupa papirjev, glin in zrcala, njihove "oči so uprte tja, kjer najlaže srečaš človeka. In to je želja, to je cilj." Pa vendar je njihovo druženje z drugimi omejeno na pisma, ki so povsem nezavezujoča, ali na klišejske pogovorne obrazce, v katere ne vložiš nič sebe. Junaki bežijo pred drugimi v zaprte sobe, v svoje skrite kotičke. Se namerno odtušujejo, gojijo držo svoje duhovne večvrednosti in prezirljivo gledajo na množico, ki ji ni bilo damo spoznati. Hočejo biti drugačni, izvirni. Seveton v *Galeriji vonjev* iz sebe ne zna "iztisniti zabuhlega občutka majhnosti, ker je nekdo že pred njim posedoval njegovo izvирnost ... isto prepričanje ... do skrajnih mej izpeljane njegove misli (str. 103)." Hočejo biti vzvišeni nad vsem, se otresti vseh vezi in biti popolnoma svobodni. Toda kdo bo potem občudoval njihovo svobodo?

Po drugi strani pa junake nenehno preganja občutek, da jih nekdo ali neka organizacija nadzoruje in jim skuša odvzeti to svobodo. Bardolana in Xano (*Gledališče, sodišče, ulica*) neznanci odpeljejo pred sodni zbor, ne da bi vedela, kdo in zakaj jima sodi. Junak zgodbe *Dobri ljudje* prestaja

zaporno kazeno, ne da bi izvedel za vzrok svoje aretacije in ali bo sploh kdaj izpuščen. Fantazijska *Pod morjem* se že začenja z aretacijo junaka. Sorodnost s Kafka se potrjuje v še nekaterih drugih elementih, motivih, kot sta sodba in čakanje. Osamljenost in hkrati ujetost je simbolizirana v samih prostorih dogajanja ali njihovih metaforah: prisilni jopič, kletka, samica, ječa, soba, stene ... Edini nenadzorovani kraj so sanje: "Vsaj v sanjah me nihče ne moti. Tam se mi ni treba pretvarjati, nikomur ni treba ugajati. Nikoli se nihče več ne spomni sanj prejšnje noči." (str. 150) Realnejši kraj, kjer se junaki sprostijo in počutijo varne, kjer torej ne igrajo vloge v oči padajočega posebnega, je narava oziroma gozd. Gozd je kraj, "kjer lahko zapreš vrata". Vzpostaviti se skuša prvinski stik z naravo, čutiti njene sokove v svojih žilah (v zbirki je nekaj izvirnih podob in opisov narave, na primer opis nevihte v metaforični paradigmi ljubezenskega akta).

Pavčnikov jezik je estetiziran, tudi do skrajne meje estetike grdega, ki pa ponekod zgreši svoj namen. Iz knjižnega jezika se v dialogih spusti tudi v sleng. Jezik hoče biti inovativen. To se kaže predvsem v opisih in pesniških podobah. Vendar avtorja želja po izvirnosti včasih zanese predaleč. Metaforika se občasno zdi prav pretirana in s svojo bizarnostjo bralca prej odvrne, kot pritegne.